

Ч. 1. – С. 2. 3. *Домонтович В.* Без ґрунту / В. Домонтович. – К.: Гелікон, 2000. – 520 с. 4. *Косач Ю.* Вільна українська література / Юрій Косач // МУР. – 1946. – №2. – С. 47-65. 5. *Косач Ю.* До доньї Ельвіри де Гравальос Альфара... посланіє пагетичне перше / Юрій Косач // МУР. – 1947. – №3. – С. 50-54. 6. *Косач Ю.* Нотатки про сюрреалізм / Юрій Косач // Арка. – 1947. – №2-3. – С. 14-17. 7. *Косач Ю.* Театр екзистенціалізму / Юрій Косач // Арка. – 1947. – №1. – С. 7-9. 8. *Костецький І.* Тобі належить цілий світ. Вибрані твори / Ігор Костецький; [упорядкув., ст., прим. М.Р. Стех]. – К.: Критика, 2005. – 528 с. 9. *Костецький І.* Український реалізм ХХ сторіччя / Ігор Костецький // МУР. – 1947. – №3. – С. 33-37. 10. *Костюк Г.* Зустрічі і прощання. Спогади у двох книгах / Григорій Костюк. – К.: Смолоскип, 2008 – Кн. 2. – 512 с. 11. *Павличко С.* Теорія літератури / Соломія Павличко; [упоряд. В. Агеєва, Б. Кравченко]. – Вид. 2-е. – К.: Основи, 2009. – 679 с. 12. *Петров В.* Християнство і сучасність / Віктор Петров // Орлик. – 1947. – Ч. 2. – С. 17. 13. *Шевельов Ю.* Вибрані праці: У 2 кн. / Юрій Шевельов; [упоряд. І. Дзюба]. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – Кн. 2. – 1151 с.

Н.А. Резніченко, канд. філол. н., асист.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДТЕКСТ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ВІКТОРА БЛИЗНЕЦЯ

Стаття присвячена дослідженню психологічного підтексту творів для дітей В. Близнеця. Досліджено психологічні особливості емоційної сфери дитини.

Ключові слова: психологізм, дитинство, емоційно-психологічний світ, почуття.

Статья посвящена исследованию психологического подтекста произведений для детей В. Близнеца. Исследованы психологические особенности эмоциональной сферы ребенка.

Ключевые слова: психологизм, детство, эмоционально-психологический мир, чувства.

The article is devoted to psychological subtext research of V.Blyznets' works for children. Researched psychological peculiarities of children's emotional sphere.

Key words: psychological, childhood, emotionally-psychological world, feelings.

Для сучасного літературознавства розгляд творів для дітей Віктора Близнеця цікавий насамперед із погляду освоєння ним теми дитинства та художнього розкриття характерів дітей. Література для дітей для митця була своєрідною віддушиною, яка давала змогу працювати, не поступаючись своїм ідейно-естетичним принципам. Письменник відтворює світ у душах і серцях своїх героїв через їх почуття. Саме на художньо-естетичну концепцію душі й серця в його прозі орієнтована співвіднесеність людини і світу, а серце є її мікрообразом; герої серцем сприймають навколишній світ, як і сам письменник. Цим і пояснюється властивий творам В. Близнеця психологізм. Автор передає враження від навколишнього світу через світосприйняття і світовідчуття героїв, вибудовуючи картину світу героя і свою власну, але це картина чуттєва. Психологічний підтекст у творах В.Близнеця осяяний ніжною любов'ю, зігрітій людською сердечністю, теплою ласкою. Центральним аспектом психологічного підтексту автора стає психологічне зображення персонажів. Своім художнім словом письменник переконливо наголошує, що найголовніше в нашому житті – це діти.

Свій прихід в літературу Віктор Близнець пояснював негасимою жагою творення та прагненням у самовиявленні: «А пам'ять дитинства намогливо стукає в груди, і примушує, і спокушує: пиши... пиши, що вийде...» (Близнець 1989, 300). Але для прозаїка це не означало писати абияк, його висока чутливість душі, глибоке знання психіки та способу мислення дитини, жага достовірно передати дитячі радощі та печалі, бурхливі пристрасті й вчинки зробили його повісті та оповідання по-справжньому художніми.

Перші сім оповідань В.Близнеця про світ дитинства було видано збіркою «Ойойкове гніздо» (1963). На книгу відразу звернули увагу і читач, і критика. Цікавим є оповідання «Ойойкове гніздо», сюжетні колізії якого визначили конкретні випадки з життя сільських хлопчиків. Як зазначає В.Костюченко: ««Ойойкове гніздо» якраз і було складено «з проблемок хатнього масштабу»» [Костюченко 2009, 231]. В ній зображено дитинство самого автора. Сюжет оповідання ґрунтується на принципі єдності внутрішнього із зовнішнім, на переконанні, що основна інтрига твору пов'язується не з хитросплетіннями сюжету, а з образом головного героя.

Головний герой, бешкетник Федько, підмовляє свого довірливого друга Мишка закопати в городі батькову люльку, обіцяючи, що з неї виросте величезна люлька з маленькими люльчятами. Свого іншого товариша Льоньку обдурює, обіцяючи показати гніздо жар-птиці. Письменник викладає події так, що в маленького читача не виникає сумнівів: Федькові витівки – не від лихої вдачі, а від невичерпного запасу природного гумору. Друзі, затаївши образ, тримаються осторонь від кривдника.

Зосереджуючи увагу на постаті головного героя, автор, за законами психологічного жанру, стисло передає не лише емоційно-психологічний стан, але й перебіг його думок, переживань: «Федько нерішуче пом'явся на місці. Підійти до них і послухати? Проженуть – це ясне діло. Люльку й ойойкове гніздо не простять. І все – таки не міг втерпіти, потихеньку підкрався, став за деревом» (Близнець 1963, 38). У цій сцені бачимо тонке проникнення письменника в психологію дитини, його вміння передати контрасти в почуваннях, настроєві зміни, якість мовби раптове змушнення.

Майстерне поєднання діалогізованого монологу з авторською характеристикою внутрішнього світу персонажа сприяє психологічній переконливості в передачі гіркого відчуття провини перед друзями, щирого бажання помиритися з ними. Послугуючись багатим арсеналом прийомів художньої типізації (зображення вчинків і дій героя, авторська характеристика, внутрішнє мовлення, портрет, художня деталь), В. Близнець особливу роль відводить діалогу, що слугує яскравішому вирізьбленню взаємин персонажів, розкриттю їхньої натури, внутрішньої сутності. Закінчується оповідання примиренням, що видається не надуманим, а підготовленим логікою розвитку подій. Як бачимо, письменник виховує своїх юних читачів ненав'язливо, не силувано, а через зображення світосприйняття їхніх ровесників.

Друга збірка оповідань В. Близнеця «Як народжується стежка» (1977) присвячена зображенню емоційно-психологічного світу сільського хлопчика Льоньки. У збірці зримо відчувається світосприймання письменника. Адресована дітям молодшого шкільного віку, збірка водночас належить і до дорослої прози. В оповіданні, що дало назву збірці, розповідається, як у селі щороку на одному й тому ж місці люди протоптували стежку, а восени поле переорювали тракторами. А. Костецький зазначив, що в цьому творі автор «по суті, сказав сам про себе, про своє кредо в літературі. Вчитайтесь уважно в ці слова: «Стежка через поле раз або й два на рік зникала під ріллею, присипана грудками, розрівняна й заволочена. Здавалось, вона пропала зовсім. А проте наступного дня стежка народжувалась – якось несміливо, напівтаємно, у вигляді тоненького, ледь помітного людського сліду, що петляв між грудками по свіжій ріллі. Скільки не переорювали поле, а стежка народжувалася знов і знов...»» [Костецький 2005, 88]. Твори збірки нагадують спокійну, задушевну сповідь дорослої людини, гартованої життям. Письменник згадує своє незабутнє далеке дитинство, замислюється про майбутнє. До збірки увійшло шість оповідань, прикметних психологічною заглибленістю й філософським змістом. Твори змушують уважніше ставитися до проблем, почуттів, переживань дитини. Про причини звернення до зображення чарівного

світу дитини письменник сказав сам: «Нема більш благородного і вдячного читача, як підліток. І нема більшої насолоди для письменницької душі, як... писати книгу для юних. Це немовби свіжий подих вітру вранці, десь на лузі дитинства, коли тільки-тільки сходить сонце. Або ковток чистої джерельної води з-під каменю в спеку літнього дня» [Близнець 1978, 52].

Одна з найпомітніших тем творчості В.Близнеця – дитинство та війна. Саме в ній утілилися й спогади, переживання воєнного дитинства письменника. Добре розуміючи вразливість дитячого сприйняття, прозаїк і в цій темі тяжіє до акцентуації добротворних начал у людині. Повісті «Паруси над степом» (1965), «Землянка» (1966), «Мовчун» (1971), «Старий дзвоник» (1976), «В ту холодну зиму, або Птиця помсти Сімгур» (1979) висвітлюють сторінки біографії цілого покоління. Автор вчить поважати страждання ближнього, цінувати правду, добро, істину.

Повість «Паруси над степом», де письменник розповідає про життєві мрії юних героїв, завершується драматично. Прозаїк пов'язує тут воєнний конфлікт із моральними колізіями. Підлітки не лише борються з чужоземцями, але й протистоять прислужникам ворога, запродацям із «своїх». Близнець свідомо зацентровує усвідомлення юними підлітками своєї особистості та вчинків. Герої не виступають носіями певних рецептів, а стимулюють думку, почуття читача до вироблення власної системи цінностей.

Назва ж «Паруси над степом» з'явилася тому, що двоє друзів Ліда і Гриша грають ролі: Ліда – Асоль, Гриша – Грей. Це їх улюблені герої з романтичної повісті О. Гріна «Червоні вітрила». Як і герої Гріна, кожен із них має мрію про майбутнє, але жорстокі обставини змінюють їхні плани.

Повість «Землянка» прикметна тяжінням до відтворення численних життєвих доль вихідців зі степового села, звільненого від фашистської окупації. Герої твору – діти, але клопоти їхні - по-справжньому дорослі. Доля поклала на дитячі плечі непосильний тягар – замінити дорослих удома, в полі, бути якщо не опорою, то серйозною підмогою в сім'ї. Письменник змальовує нехитрі будні Вовки, Мишка Циганчука, Яшки Деркача. Винахідливий Яшка на конячині Трофейній з'їздив у сусіднє село і ублагав танкістів виорати поле танками. У цьому епізоді розкривається характерна риса покоління дітей війни – винахідливість і кмітливість, котрі були вкрай необхідні, щоб вижити у нелюдських умовах. Спостерігаємо, наскільки вірні герої твору дружбі, а спільне горе ще більше згуртувало їх, зробило співчутливими, безкорисливими. Та діти є діти, і в маленьких серцях бушували великі пристрасті. Хлопцям прагнеться волі. А війна підсуває їм страшні забавки, що часто закінчуються смертю. Дочасна зрілість торкнулася їхніх сердець і лишила на них свої рубці.

«Землянка» - твір складний за формою: тут і авторська розповідь, і внутрішні монологи героїв, і переплетення кількох сюжетних ліній. «За кадром» розповіді постійно відчувається духовна енергія життя села. Цей невидимий, однак важливий чинник надає психологічній переконливості конкретним виравам характеру героїв повісті [Костенко 1978, 177]. У повісті виражена широка гама почуттів людей, які щойно пережили воєнне лихоліття. У їхніх відчуттях є все: і гіркі незагойні спогади минулого, і пробудження нових сил, і високе почуття приналежності до народу, який долає ворога.

Непростих питань торкнувся В. Близнець і в повісті «Мовчун». Кризь призму дитячої свідомості тут показано ницість душевного падіння й високу стійкість, вірність, уміння виживати за найскладніших обставин. Юний герой Сашко живе разом з матір'ю (батько на фронті). Фронт, батьківський авторитет стають для хлопця критерієм розуміння людських вчинків, справедливого та несправедливого в житті. Адже лише те життя, захищати яке пішов тато, – справжнє. Тому так критично й безкомпромісно ставиться хлопець до оточення. Його поведінка, вчинки визначаються передусім моральним максималізмом. Прозаїк подвійно випробовує духовні сили Сашка - злигоднями й жахами окупаційного часу та зрадою матері. Герой терпить образи, фізичну наругу, але зради й лукавства не зносить. Напружені ситуації розкривають людську сутність, силу й красу високої моралі Сашка, і, оголюючи все дріб'язкове, нище, письменник зосереджується на образах дорослих, причетних до проблеми вірності та зради. Йдеться, отже, не про батальні сцени чи воєнні події. Автор поставив собі за мету показати конкретну людську (дитячу) долю в жорнах війни. У творі немає героя, але є дитина, яка знайшла свій шлях боротьби не з ворогами, а з рідною мамою, що ще складніше. Тому твір перенасичений внутрішніми психологічними монологами хлопця. Він знаходиться у постійному внутрішньому напруженні, йому ніхто не прийде на допомогу. Хлопця, що намагається вижити у складних умовах, не знаходить для себе ніде відпочинку, автор не виправдовує, не захищає, він лише описує його емоційно-психологічний стан. Психологізм є концептуальним і характеротворчим елементом у поетиці оповідних та повістевих жанрів письменника, найпродуктивнішим у розкритті внутрішнього світу героя.

У прозі для дітей В.Близнеця всебічно відтворені найрізноманітніші психічні стани особистості (самотність, образ, гнів, сум, незадоволення, радість, страх, невпевненість тощо). Багатою є й палітра їх вираження: внутрішній монолог, внутрішній діалог, самоаналіз дії, спогади, підтекст, монолог, психологічний пейзаж, конфлікт тощо. Митець підмічає в дітях характерні риси, які створюють хоч і узагальнені, збірні, але виразно індивідуалізовані образи. Оскільки прозаїка особливо цікавили моменти душевного життя персона-

жа, для його письменницької манери характерна не опосередкована передача почуттів героя, в якій вагомішу роль відіграє авторська інтонація, а детальний психологічний аналіз. Вдаючись до нього, митець прагнув розкрити найтонші порухи дитини, шукав нового синтезу, нового заглиблення у життя.

1. *Гурбанська А.І.* Віктор Близнаць: літературний портрет / А.І. Гурбанська. – К., 1998. – 129 с.; 2. *Близнаць В.* Цей складний, неслухняний підліток // Література. Діти. Час: Зб. літ.-крит. ст. про дитячу літ. / Редкол.: М.М. Острик (голова) та ін. – К.: Веселка, 1978. – С. 50-56. 3. *Близнаць В.С.* До антології української літератури для дітей. Автобіографія // Хлопчик і тінь: Повість / В. Близнаць – К.: Веселка, 1989. 4. *Близнаць В.С.* Ойойкове гніздо: Оповідання / В.С. Близнаць. – К.: Веселка, 1963; Костецький А.Г. Теплий вогник на добру дорогу / Пригоди славнозвісних книг [літер.-худ. вид.: для мол. та серед. шк. віку] / А.Г. Костецький; передм. А. Мовчуна; післям. О. Кавуненко. – К.: Початкова школа, 2005. – 224 с. 5. *Костюченко В.* Літературними стежками. Нарис історії української літератури для дітей ХХ століття / Віктор Костюченко. – К.: К.І.С., 2009. – 344 с.

*С.В. Рибалкін, магістрант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ПАТРІОТИЧНІ МОТИВИ У ПОЕЗІЇ ХАСАНА ТАУФІКА

У статті подано огляд доробку сучасного єгипетського поета, письменника й літературознавця Хасана Тауфіка. Досліджуванім аспектом є патріотичні мотиви у його творчості, зокрема касида «Страждання над ураженням Багдадом». На прикладі авторського перекладу вірша здійснено аналіз культурних та історичних ремінісценцій на касиди доісламських класиків, авторів му'алляк.

Ключові слова: *патріотичні мотиви, касида, алюзія, доісламські поети, творчість Хасана Тауфіка.*

Стаття посвячена дослідванню творчості сучасного єгипетського поета, письменника й літературознавця Хасана Тауфіка. Аспектом дослідження являються патріотичні мотиви в його поезії. На прикладі авторського перекладу одного з віршів здійснено аналіз культурних та історичних ремінісценцій на касиди доісламських класиків, авторів му'алляк.